

דבר העורכת

אפתח בברכה המקובלת כברכת סיום – בשורות טובות. מקווה שהחורף יאיר פנים, שמזג האוויר לא יפתיע בתופעות יוצאות דופן.

חלק נכבד מהכתבות המתפרסמות בגיליון זה מוקדשות לסקירה של תערוכות שהוצגו בחודשים האחרונים. שם המדור 'ביקורי תערוכות' כפשוטו מזמין להיכרות עם יצירות אמנות כפי שהוצגו במסגרת תערוכה. הקוראים והקוראות חופשיים להתרשם מהתערוכות ולהרהר בהן גם מנקודת מבט ביקורתית. אותי מעסיקה המחשבה על מקומה של אמנות בזמן מלחמה ארוכה כמו זו שאנו חווים, והאם המושג 'הסחת דעת' רלוונטי לתקופה שבה נערכים קרבות ויש הרוגים והרוגות. יש הסבורים שחוויה אמנותית כמו קריאה או ביקור בתערוכה יש בה כדי להטעין את הכוח הפנימי הדרוש להישרדות ולהמשך השגרה.

למלחמות שוליים רחבים וארוכים. שכול, עצב וחרדות שוהים כבני בית במשפחות רבות. לכן בחרתי לפתוח את הגיליון בכתבה בשם 'א-רוחות מלחמה', שם שמכיל בתוכו רמז לחוויה משפחתית שמופרת. לשכול אין תאריך פג תוקף.

מלחמה זה רע,
בשורות טובות

טליה טוקטלי

דצמבר 2024

תוכן העניינים

4	טליה טוקטלי — א-רוחות מלחמה המררוץ לקאנון: מאמר 13	46	מירב רהט — שיקוף, השקפה, השתקפות ושקיפות ביקורי תערוכות
8	הדהוד	51	ענת גטניו — נאלם: יאיר לוי ביקורי תערוכות
12	ליטל מרקוס מורין — על ציר כיפות השמים: קולקטיב MYO ביקורי תערוכות	54	טל פרנקל אלרואי — לפנטז, להיכשל, להתעקש ולהאמין שיהיה בסדר: נעמה אלירז, אליה בלוך ריאיון
16	מיכל ברקוביץ — ריקוד על עמוד: מפגש עם הדס רוזנברג-ניר נקודת מפגש	60	יבגניה קירשטיין — מאמאקרימיקה
22	עירית לוריא — בקץ כל בשורה: אלכסנדרה בן אבא ביקורי תערוכות	61	רות ג'קסון טל — לראות את האור ביהדות, בנצרות ובאסלאם ביקורי תערוכות
26	צוללת	66	סמדר ברק — קירות עוטפי סוד סביבה ואיכות
40	אנה כרמי — מאפרת	68	רוני שוחט — בין השכבות טכנולוגיה
42	ערוגות בארי הדהוד		
44	גלינה ארבלי — רש"י פינת העבודה: לילך סגל ביקורי תערוכות		

1280°C

כתב עת לתרבות חומרית

גיליון 48, דצמבר 2024

עורכת ראשית טליה טוקטלי
עורכת משנה עדי שבתאי פפו
עיצוב גרפי והפקה סטודיו רוני ורוני
עריכת טקסט קרן גליקליך
חברת מערכת מיכל ברקוביץ
מזכירת מערכת יעל גושן פוקס

דפוס וכריכה פרינטריה
מו"ל עמותת אמנים יוצרים בישראל,
אגודת אמני הקרמיקה בישראל

הערות והארות ניתן לשלוח אל:
magazin1280caai@gmail.com

מיכל אפרת, צילום באדיבות המשפחה

מבעד לדלת הזכוכית הרחבה בכניסה לגלריה בבצלאל, ששכן אז על הר הצופים, ניתן היה לראות מעין שולחן לבן. סמוך לקיר הגלריה ניצבה כוננית שעל מדפיה הונחו כלי אוכל, ובצד החדר ניצב מכשיר טלוויזיה עב מידות על גבי רהיט תואם. כלי האוכל על המדפים היו זהים בצורתם ובצבעיהם למערכת כלים מתוצרת לפיד – אחד ממפעלי הקרמיקה התעשייתית הידועים בארץ באותה תקופה. מבנה הטלוויזיה חיוק את התחושה שמיכל מזמינה את הצופים לאירוע משפחתי – ארוחת ערב בחדר בבית ישראלי האופייני לשנות השבעים והשמונים של המאה ה־20.

על רצפת הגלריה ניצבו זו לצד זו שש יחידות לבנות עשויות פורצלן, שיצרו צורת שולחן ערוך לכאורה לשישה סועדים. כלי האוכל והסכום סומנו בתוך פני המשטח העליון של כל אחת מהיחידות כשקעים דמויי צלחות מרק ועל ידם שקעים דמויי סכום, הד שולחן דומם ויבש. ארוחה משפחתית שהמשתתפים בה אינם נראים וספק אם יגיעו שכן אין בשבילם מקומות ישיבה.

שולחן האוכל פעור, השקעים מסמנים ריק – את הדימויים הללו אמנם ניתן לקשר למזון, אבל הם עשויים להתפרש גם כסימן למחסור עמוק

אף שהיצירות שאציג בכתבה נוצרו לפני שנים ובעקבות מלחמות אחרות, כל אחת מהן מעלה הד חריף של המצב הנפשי שרבים מאיתנו חווים בשנה האחרונה. העבודות הן של שתי נשים צעירות, סטודנטיות לשעבר במחלקה לעיצוב קרמי וזכוכית בבצלאל, שנוצרו בשנת הלימודים האחרונה של כל אחת מהן והוצגו בתערוכת הסיום – מיכל אפרת ו"ל" בשנת 1998, ושירי ברויאר בשנת 2008. אף שלאחר הלימודים פנתה כל אחת מהן לדרכה, עוצמת העבודות נשמרה בזיכרוני, ולאחרונה התגברה בי התובנה שעם הזמן כל אחת מהן קיבלה משנה תוקף

פניתי אפוא לשירי ברויאר, שנענתה לבקשתי לחזור ולהתבונן בעבודתה **ת-ארוחה** משנת 2008, ובהמשך הכתבה מצורף הטקסט שכתבה ובו היא מתארת גם את המהלכים היצירתיים שקדמו לעבודה. מיכל אפרת נפטרה בשנת 2012. אמה, עפרה ארו גורן, העבירה אלי את הצילומים שנשמרו אצלה, ואני ליקטתי ככל שיכולתי מאחריים. אני מודה לעפרה ושומרת את זיכרונה של מיכל בליבי.

על ארוחת ערב משפחתית | טליה טוקטלי

ארוחת ערב משפחתית | מיכל (הילה) אפרת המחלקה לעיצוב קרמי | בצלאל | 1998

א-רוחות מלחמה

טליה טוקטלי

שירי ברויאר, צילום: שי הלוי

בחומרים שאינם גשמיים. כלי לפיד שעל המדפים מוזהים כשייכים למערכת כלי אוכל מוכרת, ואולם כשמתקרבים לכוננית ומתבוננים היטב מתברר שהכלים אטומים. מיכל כיסתה בחומר את הפתחים כך שלא ניתן להניח ולא כלום בתוכם. כלים סתומים. על מרקע הטלוויזיה מוקרן בלופ סרטון שבו נראית סבתה של מיכל מאכילה את נכדה הקטן היושב על ידה על כיסא מוגבה. הסרטון הוא הסימן היחיד להיות, למוזן ולתנועה בסצנה המתוארת.

על עבודתה של מיכל ז"ל אני כותבת בנובמבר 2024 כשסביבנו עדיין מלחמה. השכול המשיך וממשיך להצליף במשפחות רבות מאז נפל ארז גורן ז"ל במלחמת יום כיפור. ארז הוא אחיה של עפרה, אמה של מיכל, ובנם של סבה וסבתה. אותה הסבתא המאכילה את נכדה. כילדה קטנה חוותה מיכל את השבר המשפחתי הגדול ונשאה אותו כל חייה.

אני נזכרת במראה 'הארוחה המשפחתית' ובמיכל העומדת שם בגלריה. מעמדי הפורצלן שיצרו צורת שולחן מזכירים לי נוף של שורת מצבות בבית קברות צבאי, כמו בתי הקברות הצבאיים שבשנה האחרונה נראים לעיתים קרובות מדי על המרקע של הטלוויזיה הדקה. הגומות השקועות על פני השולחן גורמות לי תחושת ריק. הכלים הסתומים מסמנים לי את גודש הרגשות ואת חוסר היכולת להכיל עצב ושכול. מלחמה זה רע. אין תוקף לשכול, הוא לא פוקע.

היום נוספו לזיכרונות אלה דימויים, פחדים וזוועות, שמהם התפתחו פירושים שונים ודרכי התמודדות. המרק האדום בצירוף הדימוי ממזג יחד את המוכר עם המפחיד ומעיר זיכרונות קולקטיביים מזווית פרטית ואישית, מנכיח כמה החיים בארץ שלנו כרוכים במלחמה.

מחשבות על מלחמה ואוכל | שירי ברויאר

ת-ארוחה | שירי ברויאר | המחלקה לעיצוב קרמי בצלאל | 2008

ריח משקה מהביל, רגע של הפוגה, הרהור. היד מחליקה על דופן הספל, על פני התבליט. המבט מגלה את הדימוי: חיילי צעצוע שמכוונים נשק זה כלפי זה מסודרים במעגל סביב הספל ועל פני התחתית.

טליה טוקטלי הזמינה אותי לכתוב על עבודת הגמר שלי במחלקה לעיצוב קרמי וזכוכית משנת 2008. הפנייה עוררה בי סקרנות, ובהתבוננות מתוך פרספקטיבה של זמן ראיתי דברים חדשים. בתקופה לימודי חפשי דימוי של רגע או תחושה שליוותה אותי מאז הילדות, ולאמיתות של דבר קיימת בי גם בימים אלה ממש – הרגע שבו המלחמה חודרת מהמרחב הציבורי אל המקום הפרטי ביותר.

בשנת הלימודים השנייה, במסגרת קורס עיצוב שלימד סטפן אגאי ז"ל, הגיח דימוי ברור שצץ בעקבות זיכרונות שקשורים לביקורים אצל סבתא. סבתא נהגה להגיש תה בספלים מהסרוויס המעוטר שלה, מה שחייב אותנו להתנהג בנימוס. במסגרת התרגיל בשיעור יצרתי ספל לבן בדמות אחד מספלי הסרוויס, ועיטרתיו אותו בדמויות של חיילים עם כלי נשק, שהקיפו את הדופן החיצונית ואת התחתית. הספל שלי נשא עליו דימויים של מלחמה נצחית.

בשנת הלימודים השלישית השתתפתי בקורס 'שעתיים מזמנו של הציבור' בהנחייתו של גיא גוטמן, שהתקיים בבית הספר לתיאטרון חזותי בירושלים. בסיום הקורס הצגתי מיצג שבו תיארתי התרחשות במסעדה ירושלמית במסגרת זמן מקריתי: הזמנתי אורחים מהקהל לאכול במסעדה שהקמתי. ההתנהלות במסעדה הייתה רגילה, המלצריות ניגשו לאורחים, הציעו בנימוס תפריט, ובהמשך הגישו צלחות עמוסות כל טוב. את השגרה הפר שידור חדשות שבו הודיעו על אירוע טרור שבאחת גרם לשינוי האווירה. את שינוי האווירה במסעדה הנכחתי באמצעות שינוי בתנועות של המלצריות – הן התחילו להתנועע בכעין מחול סוער.

פרויקט הגמר שלי, בהנחייתה של הילה לולו לין, נקרא ת-ארוחה. במרפסת המחלקה לקרמיקה

שירי ברויאר, צילום: שי הלוי

הקמתי חדר אוכל קטן לארבעה אנשים, ובו שולחן וארבעה כיסאות. בחדר האוכל הגשתי לאורחים מרק שהכנתי עבורם – בורשט אדום – בצלחות מרק לבנות שהכנתי במיוחד לאירוע. לחדר האוכל הזמנתי אורחים מהקהל שהגיע לתערוכה. לכל אחד הגשתי צלחת מרק. המרק היה טעים ונראה שהאורחים נהנו, אלא שתוך כדי אכילת המרק, כשהנוזל אול לאיטו מהצלחת והשאירו את האדומות נקוו בשקעים ובחריצים של הצירוף שחרטתי בתחתיתה, התגלו דימויים שהפכו ברורים יותר ויותר. האורחים סיימו את אכילת המרק ודימוי מלא אימה של אירוע טרור התגלה פתאום במלוא עוצמתו. האורחים יצאו מחדר האוכל, והצלחות נשארו מונחות על השולחן. כשדובבתי אותם לאחר מכן באשר לטעם המרק ולחויה עצמה, היו ששיתפו שרצף האסוציאציות הדהד בתוכם והעיר חוויות נשכחות או הזכיר פחדים שנשארו חקוקים בגוף, שהרי האסוציאציות שלנו ספוגות בתרבות המקומית.

במבט לאחור מתחוויר לי שתוארתי חוויית חיים ישראלית ארוגה בתוך סכסוך דמים שמאיים לפלוש במפתיע. בשנת 2023 המפתיע התממש, ואיתו הפלישה מהמרחב הציבורי לפרטי. בעבודת הגמר הועברה תחושת האישית. היום נוספו לזיכרונות אלה דימויים, פחדים וזוועות, שמהם התפתחו פירושים שונים ודרכי התמודדות. המרק האדום בצירוף הדימוי ממזג יחד את המוכר עם המפחיד ומעיר זיכרונות קולקטיביים מזווית פרטית ואישית, מנכיח כמה החיים בארץ שלנו כרוכים במלחמה.

שירי ברויאר (נ' 1984)

מגיל צעיר הופיעה שירי ברויאר כליצנית קרקס. בשנת 2008 סיימה את לימודיה במחלקה לעיצוב קרמי וזכוכית בצלאל, ובשנת 2009 החלה לעבוד כליצנית רפואית בבית החולים הדסה – עבודה קבועה במחלקות ילדים המתמודדים עם מחלות כרוניות או מחלות מסכנות חיים. בשנת 2024 סיימה תואר שני בטיפול באמנות, וכיום, במקביל להופעות ולעבודה בבית החולים, מטפלת באמנות בפנימית בני ברית (הרי ירושלים).

מיכל אפרת (1971-2012)

בשנת 1997 סיימה מיכל בהצטיינות את לימודיה במחלקה לעיצוב קרמי וזכוכית בצלאל, ופרויקט הגמר שלה זיכה אותה במילגה מקרן תרבות אמריקה-ישראל. הקימה סטודיו שבו יצרה ולימדה, ובשנים 2000-2003 השלימה לימודי טיפול באמנות בבית ברל. במקביל השתתפה בפרויקט גינוסטר שבו יצרו אמנים יהודים וערבים, עבדה במתנ"ס היהודי-ערבי ביפו, ובסתי-חורף 2000-2001 השתתפה בביאנלה לקרמיקה במוזיאון ארץ ישראל וכן הציגה במוזיאון רמת גן ובמרכז האמנויות בתל אביב. נישאה לזיו, גם הוא מטפל באמנות, ונולדו להם שלושה ילדים: אורי, עדי ורותי.